

Gara Márk MINDENEM A TÁNC VOLT

szabálytalan portré Hidas Hedvigről – 2. rész

Hidas Hedvig mesternővel 2009-ben kezdtem interjú-sorozatot készíteni. Az életpálya II. világháború utáni részéről szóló beszélgetés a Parallel 18. számában jelent meg. Most, formabontó módon, az életpálya első részét tárom az olvasók elé. Szomorúan, mivel a Mesternő 2011 januárjában elhunyt.

Mesélne nekem a családjáról?

• Sajnos meglehetősen keveset tudok a családomról. Apám, Bruckner József Röjtközmuzsajon született föld-birtokos családban és 1899-ben vette feleségül édesanyámat, Fock Bertát. Anyám bécsi lány volt, öten voltak testvérek. Oszkár bácsi villamoskalauzként dolgozott, Klementina néninek Párizsban volt kesztyűszalonja, Paula néni Pesten élt, Zseni néniből pedig grófné lett. A férjét, Stürghk grófot, aki osztrák oktatási miniszter is volt, 1916-ban, egy merénylő lőtte le.

Az édesapja egyedüli gyerek volt?

• Nem, apámnak is több testvére volt. Magas, fess ember volt és nagy bohém. El is tékozolta az örökségét, Bécsbe járt mulatni az esküvő előtt. A házasságukat – mint akkoriban majdnem mindegyiket – összehozták, de szerencsére jól sikerült a frigy. Budapestre költöztek, ahol apám a MÁV-nál lett főintéző, anyám pedig a gyereknevelés és a háztartás mellett a magyar nyelvvel birkózott, hiszen apám nem volt hajlandó vele németül beszélni, noha anyanyelvi szinten társalgott németül. Szépen sorban jöttek a testvéreim. 1900-ban született Erzsébet (Alice), 1902-ben a bátyám, Zoltán, majd Margit (Gréte) 1905-ben, 1910-ben Anna (Anni) és legvégül, 1915-ben én.

Miért mondta, hogy keveset tud a családjáról, amikor mégis ennyi minden derült ki?

• A nagyszüleimről nem tudok semmit, még a nevüket sem és sajnos a testvéreimről is csak keveset. Nagy volt köztünk a korkülönbség, egyedül Anni nővéremmel voltam meghittebb viszonyban, de valahogyan a családi dolgok sosem kerültek elő és idővel mindenkit elvesztettem, akivel tudtam volna ezekről a részletekről beszélni.

Milyen asszony volt az édesanyja?

• Szép. Énekelni is jól tudott. Kiválóan vezette a háztartást, nagyon jól tudott spórolni. Később nagy hasznát vettem annak, amit tőle tanultam. Nagyon szeretett utazni, MÁV-szabadjeggyel többször utaztunk együtt Olaszországba, Csehszlovákiába, de sajnos ízületi deformációkkal 16 évig feküdt ágyban. Ez nehéz időszak volt, én az Operában táncoltam, a nővérem ápolta.

Hogyan emlékszik vissza a gyermekéveire?

• Meglehetősen magányos voltam, ugyanis rányomta a bélyegét a gyermekkoromra az, hogy minden nyáron gennyes kelések jelentek meg a testemen. Állítólag egy nyers tojás váltotta ki ezt, amit a nővéremtől kaptam. Aztán 14 éves koromban egyik napról a másikra elmúltak a tünetek. Hiába laktunk nagy házban az Andrássy úton, az összes korombeli gyereket eltiltották tőlem a szüleik a betegségem miatt. Így magamban játszottam, de boldog voltam. Nyilván innen ered az, hogy sosem voltam igazán barátkozó természetű.

Hogyan került kapcsolatba a balettel?

• A házunkban lakott az Operaház akkori balerinája, Ptasinszky Pepi. Pepi mamája lengyel származású volt, az enyém osztrák: egyikük sem beszélt tökéletesen magyarul, s ez barátnőkké tette őket. Egyszer anyám panaszkodott Pepi mamájának, hogy nem tud mit kezdeni a két kisebb lányával. „Hát miért nem viszed el őket

az Operaházba?” – volt a válasz. Felvételiztünk, megnézett bennünket egy orvos, Ptasinszky Pepi szólt néhány szót az érdekünkben és már fel is vettek. Így kerültünk be az Operaházba Anni nővéremmel: hét éves voltam ekkor.

Emlékszik arra, hogy Ptasinszky Pepi milyen táncosnő volt?

• Alig néhány darabban láttam. Tudom, hogy ő táncolta a címszerepet a *Mályvácska királykisasszonyban*, ahol én kolibri voltam, Brada bácsi (Brada Ede) pedig a sárkányherceg. A *Faustból* is őrzök Pepivel néhány emléket. Mai szemmel nézve nem volt éppen szilfid alkat, de akkor kétségkívül jó táncosnőnek számított. Kis növendékként nagyon büszke voltam arra, hogy én vihettam haza a hordott, mosásra váró balett ruháit. Balettcipőket is kaptam tőle, de azokat a köztünk lévő nagy méretkülönbség miatt nem tudtam hordani.

A Mesternő nagypolgári családból származik. Nem okozott gondot, hogy ilyen háttérrel mégis táncol, hiszen akkoriban nem lehetett túl vonzó a táncosnői pálya?

• A mi családunkban ez nem jelentett problémát. Az igaz, hogy az osztálytársaim inkább szegényebb gyerekek voltak, de ott volt például Ottrubay Melinda, akinek a papája táblabíró volt, mégis kitarzott a tánc mellett. A felmenőim között egy művész sem akadt, de mindenki szerette a művészeteket, apám kifejezetten bohém ember volt, amint már mondtam. S mire én odajutottam, addigra a fivérémből színész lett – Rákosi Szidiné tanult – a legidősebb nővérem pedig a költő, drámaíró Boross Elemérhez ment feleségül, akinek a *Vakablak* című drámáját a Nemzeti Színház mutatta be.

Iskolába is az Operában kezdett járni a Mesternő?

• Az első osztályt a Szív utcai elemiben végeztem, majd az Operában Tuba néni tanított. Magánúton abszolváltam négy polgárit. Anyám nagyon szerette volna, ha leérettségizem, de akkor már beindult a karrierem, így nem volt időm a tanulásra.

Milyen volt akkor a balett oktatás?

• Amikor felvettek, teljesen a tánc varázsa alá kerültem. Tulajdonképpen össze-vissza tanítottak. Volt néhány balett tanárnő, főleg idősebb táncosnők. Visszagondolva volt köztük öreg, bütykös, kövér... Egyet kifejezetten kedveltem, őt Pótz Malvinnak hívták. Kis töltött galamb volt, aki termoszban hozta magának a rumot vagy konyakot, amit folyamatosan kortyolgatott. Nem is értem, hogy hogyan tudtak egyáltalán tanítani, ennek ellenére már az első évben tudtunk valamennyire forogni és spiccelni.

Később, amikor már tisztában voltunk a viszonyokkal, Brada Ede növendékei szerettünk volna lenni. 2-3 év múlva ez be is következett. Brada bácsi fess öregember volt: ha jól számolom, akkor nem volt még ötven éves sem... Ő foglalkozott balettmesterként a szolistákkal is. „Forgó Tourok”-nak hívták és nagyon megszeretett engem.

Ha jól tudom, akkor nem csak táncolni tanultak, hanem statisztáltak is operákban.

• Igen. Ha olyan darab ment, amiben szükség volt gyerekszereplőkre, akkor egészen biztosan belekerültem. Nyilván azért, mert alacsony növésű voltam. Apám mindig ijesztgetett is, hogy törpe maradok. Kis szerezsen gyerek voltam a *Rózsalovagban*, aki átadta az ezüstrózsát, majd felvette Sophie zsebkendőjét az opera záró képében, amikor Octaviannal kart karba fonva kivonultak a színpadról. A *Gianni Schicchi*ben még énekeltem is, igaz csak egyetlen mondatot. A szövegem így szólt: „Azonnal jönnek”. Mindig nagyon be voltam rezelve, de büszkeséggel töltött el, ha sikerült jól belépnem Fleischer Antal beintésére. A Szóktetésben én húztam függőnyt, sokszor voltam színpadon a *Bajazzókban*, a *Parasztbecsületben*, a *Nürnbergi mesterdalmokokban*, a *Traviatában* és még sok darabban. Boldogság tölt el, ha visszaemlékszem, hogy milyen Turandotok lába elé szórtam virágszirmokat: Németh Mária, Tihanyi Vilma, Walter Rózsi, Bodó Erzs. Mind nagy név! Gyönyörű időszak volt, akkor szerettem meg az operákat. Sajnálom, hogy a mai fiatalok életéből kimaradnak ezek az élmények!

El kell mondanom, hogy a két világháború között a Magyar Királyi Operaház Radnai Miklósnak köszönhetően nemzetközi színvonalon működött. Radnai óriási fegyelmet követelt. Minden este ott ült a páholyában és nézte az előadásokat. Nagy veszteség, hogy olyan korán meghalt! Az egész intézmény olyan pontosan működött, mint egy óramű. A művészek tisztelték egymást, a műveket és a közönséget. Néha fel kellett mennem Radnai igazgató úrhoz, mert rossz fát tettem a tűzre. Most ne égbekiáltó bűnökre gondoljon, csak olyanokra, mint amikor az egyik szereplő megbotlik a hosszú ruhájában és mi gyerekek alig tudtuk visszafojtani a nevetésünket. Ilyen esetekben mindig nagyon megszidott és valamennyit levont az aznapi keresetemből, aztán magához ölelt, mert szeretett. A nevemet is ő adta. Azt mondta, hogy Bruckner néven nem lehet színpadra lépni: így lettem Hidas.

Mikor jöttek a táncos szerepek?

• Nagyon gyorsan kaptam táncosabb szerepeket is, ugyanis több balettben kellett gyerekszereplők. Emlékszem arra, mikor Gaubier betanította a *Háromszögletű kalapot*. Ebben is gyerek voltam. Gaubier egyébként nagyon sokat vesződött azzal, hogy megfelelő férfi táncosok híján, a férfi

statisztákból próbáljon meg nem teljesen amatőrnek kinéző szereplőket faragni. Ekkor tűnt fel Harangozó Gyula is, de róla majd később. A *Diótörőben* béka voltam, aki a süllyesztőből jött elő, később pedig a csokoládé szőlőt táncoltam. Az *Aida* balettbetétjében is táncoltam és még sok más darabban.

Hogy nézett ki a Mesternő napja mondjuk 10-12 évesen?

• Otthon reggeliztem. Bementem az Operába, ahol körülbelül ½ 9-9-től kezdődtek a balettorák, később a próbák. Hazamentem ebédelni, majd a tanórák következtek a kisteremben 2-től 5-ig, ½ 6-ig. Ha este szerepeltem valamiben, akkor már haza sem mentem. A hosszú operák után, nem ritkán este ½ 12-kor, a hazafelé tartó séta közben, apám karján aludtam el. Egyébként azt talán még nem említettem, hogy a statisztálással pénzt is kerestem. Minden egyes este után 1 pengő 40 fillért kaptam. Ha feketére, barnára kellett festeni magamat a szerep miatt, akkor még „festékpénz” is járt. Igen szép jövedelem volt ez akkor. Anyám mindig vezette, hogy mennyit vittem haza, így járultam hozzá a háztartáshoz. Később ösztöndíjas lettem, ami 50-80 pengőt jelentett havonta. Amikor címzetes szolista lettem, 120 pengőt kerestem, de ebből csak 20-at tartottam meg. Sőt a Operabarátok ösztöndíját is megkaptam 1938-ban, ami 500 pengő volt. Emellett még máshol is felléptem. Nyaranta a Budai Színkörben is szerepeltem, így testközlelből csodálhattam Rátkai Mártont, Biller Irént vagy éppen Honthy Hannát.

Voltak barátai? Mennyire tudott egy fiatal lány társasági életet élni akkoriban?

• Sosem voltam barátkozó típus, nem voltak barátnőim sem. Nem szerettem pletykálni, intrikálni és nem udvaroltattam magamnak. Nem nagyon volt életem a táncon kívül. 15-16 éves koromtól kaptam felkéréseket, hogy bizonyos társasági eseményeken táncoljak. Például a Terézvárosi Kereskedők és Iparosok Központi Asztaltársaságának estélyén, az Ifjúsági Sport Club bálján, jótékonyági gálakon (ezekre azért emlékszem ennyire pontosan, mert megmaradtak a felkérők vagy éppen a köszönő levelek). Ilyenkor mindig a műsor része voltam a saját számommal. Az előadók között volt Sándor Böske, Koréh Endre, Ascher Oszkár, Pethes Sándor és még sokan. De nem maradtam ott bálozni, inkább hazamentem pihenni, hiszen másnap ismét táncolnom kellett.

De gondolom, hogy mégis akadtak, akik közel álltak a szívéhez...

• Természetesen voltak. Jan Cieplinskinek sokat köszönhetek. Ő tanított meg igazán táncolni. Rendkívül muzikálisak, emellett dinamikusak voltak az órái és a balettjei is. Ha jól tudom, Gyagilevnel és Pavlovánál táncolt előtte. Mint táncos kiváló volt a teremben, de a színpadon! Egyszer ő táncolta a *Seherezáde* férfi főszerepét. Először is kékre festette a testét, ami már önmagában nagyon furcsa volt, majd elkezdett mozogni, de úgy, mintha soha, semmi köze sem lett volna a baletthez. Többé nem próbálkozott a színpadi táncal.

Ettől teljesen függetlenül a balettjei különösen jól sikerültek. Akkoriban a balettegyüttes munkája nem csak abból állt, hogy önálló táncműveket adtunk elő, legalább ilyen fontosak voltak az operai betétek. Ezekben nem csak a táncok, hanem neves szolisták is táncoltak. Lélegzetelállító volt például a *Sába királynőjének* a táncsorozata. Bordy Bella beteg lett és én álltam be a helyére, mivel mindig könnyen tanultam. Brada Rezső és Kószezi Ferenc voltak a partnereim. Engem barnára, őket pedig aranyra festették. Mindössze egy kis nadrág volt rajtuk, én pedig pávatollas fejdísz viseltem. Egy hosszú lépcsőn jöttünk le, s utána táncoltuk el a számunkat, aminek akkora sikere volt, hogy Bella nem kapta vissza többé a szerepét. Az *Aida* betéteje is hasonlóan nagy elismerést hozott számomra, ott Vera Ilona helyére ugrottam be. Az előadást Failoni dirigálta, aki a női nem nagy rajongója volt. Még udvarolni is próbált, de nem hagytam magam. Később Klier Nelly vetette el magát vele. Aztán meg kell említenem a *Carment*, ahol férfi szerepet táncoltam, és a *Faustot*, amelybe szintén remekbe szabott táncokat koreografált Cieplinski.

Ez a békés és nyugodt ember azonban haragos is tudott lenni. Egy időben Oláh Gusztáv és az igazgatói titkár folyton a balett terem körül sertepertéltek és többször be is ültek a próbákra. Ezt unta meg Cieplinski és igen határozottan közölte Oláh-val, hogy ez nem kórterem, és ne látogassa a táncosokat. Guszti érdekes ember volt. Hallatlanul nagy kultúrával és kiváló színházi érzékel rendelkezett, de nem volt szent. Úgy tartotta kezében a szálakat, mint egy szürke eminenciás, de ha felelősségre akarták vonni, akkor mosta a kezeit. Szóval összeugrottak Cieplinskivel, aki hamarosan elment az Operából. Később még visszatért, de akkor már megtört az ereje.

Milyen viszonyban volt Harangozó Gyulával?

• Nagyon szerettük egymást, mondhatom, hogy vele jó barátságban voltam. Sokszor voltunk partnerek a színpadon és majdnem minden darabjában akadt táncolnivalóm. Zseniálisan mozgott és nagyon jó színész is volt. Ő azon kevesek közé tartozott, akikkel magánemberként is összejártunk. Gyuszi nagy bohém volt, sokat járt az éjszakában és barátja volt a Gamma Művek igazgatójának. Az ő anyagi támogatásával jött létre a *Gázbalett*, aminek azt hiszem, *Talán holnap* volt a hivatalos címe. 1937-ben mutattuk be az Operett Színházban.

De hogy a műveiről beszéljek, az egyik kedvencem volt a *Sybill* táncsorozata. Itt egy legyező táncot, egy orosz táncot, egy valcer egyveleget és még egy táncot állított be Gyuszi. Vera Ilussal táncolták a valcert, ami fergeteges volt. Szalay Karoláé volt a legyezős tánc és megint csak Bordy Bella helyett kaptam meg az orosz táncot. Még a betanítás is titokban zajlott, hogy Bordy ne jöjjön rá.

Gounod-Cieplinski: Faust balettbetét

Verdi-Cieplinski: Aida balettbetét

Bella egyébként akkor talán az egyik legtöbbet foglalkoztatott művész volt. Szerepelt filmen, divatbemutatókon és mindig főszerepet táncolt, pedig inkább csak karakter táncosnő volt, de kiválóan „szervezte az életét”. Nos, ebben az orosz táncban akkora sikerem volt, hogy a közönség nem akarta abbahagyni a tapsot és újrázást követelt. A hosszú taps után egyszer csak Roubál Vilmos úgy döntött, hogy megismétli a számot, de mi ezt nem tudtuk. Néhány taktusnak el kellett hangoznia ahhoz, hogy mindenki feleszméljen a sikerből és újból elkezdjen táncolni.

Ugyan nem jó sorrendben mondom el, mert a *Csárdajelenet* volt Gyuszi első nagy koreográfusi sikere, de erről mindenképpen szót kell ejtenem. 1936-ban mutattuk be, Horthy Miklós névnapján. Egy szénásszekér tetején ültem, mint fiatal lány, onnan csúsztam le, hogy Csányi Lacival eltáncoljuk a csárdásunkat. A közönség majd' szétszedte a színházat, hatszor ismételtük meg a táncot, de még utána is tapsoltak.

Talán csodálkozik azon, hogy sok szerepet kaptam meg beugrással. Régen mindig egy szereposztásban mutattuk be a baletteket. Így alapvetően „kihálásos alapon” vagy az adott szólista betegsége miatt adódott alkalom a bemutatkozásra. Ezért volt nagy dolog, hogy a beugrással szerzett szerepeimet általában meg is tudtam tartani.

Volt más személy, aki nagy hatással volt Önre?

• Egyszer, egy ruhapróbán Szunyoghné Tüdős Klára azt mondta. „Te Hédi, tanulj nyelveket és olvass sokat, mert egy balerinának műveltnek kell lennie!” Onnantól kezdve belevettem magamat az olvasásba és az angol nyelv szerelmesévé váltam. Mondhatom, hogy elég jól meg is tanultam. Sajnálom, hogy németül nem beszéltem olyan jól, pedig anyámtól lett volna lehetőségem elsajátítani. Ezért a tanácsért soha nem lehetek elég hálás Tüdős Klárának. Klára egyébként olyan volt, mint egy szigorú, protestáns őrmester, de aranyból volt a szíve és nagyon tehetséges volt. Később, amikor már Márk Tivadar volt a színház jelmeztervezője, vele is nagyon jó kapcsolatot tartottam fent. Sokat mesélt nekem, amikor egy-egy előadás után együtt mendegéltünk hazafelé.

Hogyan alakult a szakmai pályafutása?

• 1932/33-ban táncári növendékből kartáncosnő lettem. 1933/34-ben két quadrille-t átugorva már a II. quadrille tagja lehettem. Két szezonnal később az első quadrille-ba kerültem, majd az 1937/38-as évadban neveztek ki címzetes magántáncosnőnek. Táncoltam a *Csizmás Jankó*ban, a *Szent fáklya*ban, *Az infánsnő születésnapjában*, ahol a francia akrobata lányt alakítottam. Nagyon szerettem Trojanovsky *Sylvia*ját, amiben én voltam Diana, Ottrubay Melinda pedig a címszereplő. Ez egy kis szerep volt, inkább színészi feladat.

Van-e olyan emléke táncról, darabról, amit nem igazán volt érdekes táncolni, de megemlíteni mégis hasznos lehet?

• A *Szent fáklya* ezek közé tartozott. Galafrès Elza, Dohnányi felesége készítette a balettet. Fura, formátlan, kövér és csámpás nő volt. A baletthez sem értett, inkább pantomimnak nevezném, mint balettnak. Nem volt szóló szerepem a bemutatón, de Bordy Bella megbetegedett és azt mondták, hogy én fogom helyettesíteni. Igen ám, de Elza néni nem szerette, ha olyanok táncolják a művét, akiket nem őt tanított be. Ezért ki kellett hozzá mennem Budára, hogy áldását adja rám.

Az 1939/40-es évadban viszont már nem szerepelt... Hogyan lehetett ezt elviselni?

• Nehezen, nagyon nehezen. Megfordult velem a világ, mintha az életem értelme veszett volna el. Az alábbi levelet kaptam:

M. Kir. Operaház

1325. szám. / 1939.

Hidas /Bruckner/ Hedvig úrnőnek, Budapest

Az 1939. IV. tc. rendelkezései, amelyek illetékes értelmezés szerint az Operaház tagjainak alkalmaztatására is vonatkoznak, szerződésének meghosszabbítását kizárják. Ennélfogva sajnálkozással közlöm, hogy a f. évi június hó 30-án lejáró szerződését nincs módomban megújítani.

Amidőn a M. Kir. Operaház kötelékében kifejtett eddigi működéséért köszönetet mondok, vagyok megkülönböztetett tisztelettel:

Márkus László

a M. Kir. Operaház igazgatója

Budapest, 1939. június 28.

Harangozó Gyula és még néhány ember próbált értem harcolni, de egyszerűen nem tudtak mit tenni. Elvesztettem a tagságomat.

Úgy tudom, hogy ezután az OMIKE (Országos Magyar Izraelita Kulturális Egyesület) művészakció előadásaiban működött közre.

• Őszintén szólva, ebből az időszakból nagyon kevés emlékem maradt meg. Évekkel ezelőtt járt itt egy asszony (véltetően Horák Magda – kieg. G.M.), aki sok mindent mesélt nekem, az egykori tevékenységemről. Innen tudom, hogy színpadra állítottam Schumann *Karneválját* és néhányszor fel is léptem a balettben. Ez 1942-ben történt.

Nyilván történtek fontosabb események is ez idő tájt, hogy a Mesternő nem a művészakcióra emlékszik elsősorban...

• 1942-ben mentem férjhez. A férjem, dr. Práger Tibor hét évig udvarolt.

Hogyan ismerkedtek meg?

• A nővéreim mind férjhez mentek, így az Andrassy úti lakásunk bútorait nászajándékként magukkal vitték. Így elhatároztam, hogy a spórolt pénzből szobabútort fogok vásárolni. A nővéremnek volt ismeretsége a Hazai Banknál, így elmentem oda. A majdani férjemet találtam ott. Később mesélte, hogy micsoda csődületet idézett elő a megjelenésem a bankban, annyira el voltak bűvölve tőlem a férfiak. Tibor kezdettől fogva tudta, hogy szeret és el akar venni feleségül, mégsem volt „sima ügy” a házasságunk létrejötte. A férjem az édesanyja kedvence volt, a családfenntartó, aki a legtöbbre vitte a testvérei közül. Anya és fia köteléke nagyon szoros volt, amibe egy harmadik fél nehezen fért bele, ráadásul egy balerina! Nekem azt mondta, hogy elvesz feleségül, de az idő csak telt. A télből nyár lett, majd tovább tologatta az esküvő időpontját. Valaki egyszer a baráti társaságunkból azt mondta: Te Hédi, nem lesz ebből semmi. Erre megfogadtam, hogy engem bizony el fog venni. Sokat beszélgettünk Tiborral, végül arra jutottunk, hogy nem találkozunk egy darabig.

Közben teltek a hónapok. Anyámmal Hajdúszoboszlón pihentünk. Ott nagyon udvarolt egy fiú. Mérgemben igent mondtam neki, amikor megkérte a kezemet, bár nem szerettem.

Amikor visszatértünk Budapestre, Tibor száz szál rózsával várt a pályaudvaron. Visszaállt közöttünk a béke. Nem tudott nélkülüm élni.

1942-ben házasodtunk össze.

Nagy esküvő volt?

• Nem. Szinte titokban esküdtünk meg, de sosem sajnáltam, hogy kimaradtam a „nagy felhajtásból”. 1943-ban született meg a fiam, Tamás Zoltán. Nagyon nehéz szülés volt, a lányom, Mariann pedig 1945-ben jött világra.

Megkérdezhetem, hogy hogyan vészelte át a vészkorszakot?

• Erről nem szeretnék beszélni.... Tudja erről nagyon nehéz... Egy ideig a budai házunk házmesteréék bújtattak, a férjem meg Pesten dolgozott irodista munkaszolgálatosként. Borzalmas volt, amikor a nagy hóban egy kicsi gyerekkel az ember próbálja túlélni a telet és a helyzetet. Félig lakott, vagy hozzánk hasonló menekültekkel teli házakban húztuk meg magunkat a Budai-hegyekben. Folyton rettegtem, hogy mikor és hová fogok menni, mert amikor kiderült a származásom, mindig tovább kellett mennünk, mert senki sem mert hosszabb időre befogadni. Szörnyű időszak volt. Lőtték utánunk német katonák és nehezen szabadultam meg az oroszoktól.... De ennyi már bőven elég! Inkább mást kérdezzem!

A háború után sosem merült fel a családjában, hogy elmenjenek Magyarországról?

• Amikor a bankokat elkezdték államosítani, a férjem a Hazai Bank cégvezetőjeként dolgozott. Sikeresen el is adta a Harmincad utcai épületet az angoloknak, most is ott van a követség. Az angolok kérdezték is, hogy nem akar-e Angliában letelepedni, hiszen tudtak volna neki állást szerezni és jó néhány befolyásos barátunk élt kint, akik szintén segítettek volna. Végül azonban úgy döntött, hogy maradunk. Nem tudta volna elviselni, hogy az édesanyja itthon maradjon.

Van olyan, amit bán a Mesternő?

• Ma is sajnálom, hogy nem táncolhattam tovább. Természetesen mesterként is rengeteg szépet kaptam a tánctól, mivel az volt életem igazi értelme. A másik dolog az, hogy nem maradt a táncmórról mozgókép. Tudja egyetlen fotó sem (legyen bármilyen szép és művészi is) tudja hűen visszaadni azt a temperamentumot és jókedvet, amivel táncoltam.

lejegyezte és szerkesztette: Gara Márk
Készült a K81672 számú OTKA kutatás keretében

Kenessey-Harangozó: Talán holnap („Gázbalett”) Sallay Zoltánnal – 1937. Operettszínház

Epilógus

Most, hogy mindezt papírra vetettem, újra átéltem azokat a kellemes délutánokat, amelyeket a Mesternőnél töltöttem. Nem hiszem, hogy túl sok embert engedett közel magához, de talán velem őszinte volt. Eleinte habozott, hogy magánéletének részleteit és az egyes emberekről alkotott véleményét elmondja-e, de aztán azt mondta, hogy legalább nem viszi magával ezeket a sírba.

Sokszor emlegette, hogy már várja a halált. Bizonyos napokon nehezebbre esett élni és ezt el is mondta. Nem panaszkodva, mert ahhoz túl büszke volt, hanem inkább tárgyilagosan kijelentette, hogy már túl sokat élt.

Amikor a beszélgetéseink véget értek, mert már mindent elmondott, amit akart, arra kért, hogy belátásom szerint írjak meg belőle részleteket. Ennek a kérésnek tettem most eleget, és remélem, hogy a Mesternő meg lenne elégedve, ha olvasná e sorokat.

Egész életét a táncművészetnek szentelte. Voltak ugyan kacskaringók, hol jók, hol rosszak, de a tánc iránti rajongás folyamatosan ott lüktetett a vérében növendékként, operaházi balerinaként, sikeres évfolyamokat újtjára bocsátó mesterként vagy éppen az ÁBI igazgatójaként, egészen az utolsó percekig. Ezt a rajongást sugározta azok felé, akik ismerték, és talán ők továbbadják majd a következő generációknak.

Köszönöm Mesternő! Isten áldja, nyugodjon békében!